

HAJDU ENDRE

RÉGI DOLGOK KRÚDYRÓL

Részlet egy publikálatlan Krúdy-tanulmányból

Léteznek bizonyos előjelei annak, hogy egy írói életmű jelentőssé fog válni: az író halála után nem borul végleges feledés a műre, hanem előbb-utóbb újra felfedezik, a közkönyvtárakban mérhetővé válik az olvasók érdeklődése könyvei iránt, az író fordítani kezdik idegen nyelvekre, s nem utolsó sorban említendő, hogy az íróat kommentálni kell.

Krúdyval kapcsolatban a felsorolt jelzések mindegyike észlelhető: rövid „tetszhalál” után a mű életre kelt, az ötvenes években fedezte fel Krúdyt újra a – „szocialista realista” irodalomtól megcsömörlött – közönség. A kölcsönkönyvtárakban állandó az érdeklődés iránta, a „Vörös postakocsi” több idegen nyelven aratott sikert.

Érdekes, hogy egy román műfordító – Krúdy rajongója – többször megpróbálta fordítani őt, de végül letett szándékáról, megállapítván, hogy Krúdyt nem lehet átültetni román nyelvre!

Meglepő lehet, hogy Krúdy műve kommentárt kíván; hiszen nem valamilyen tudós vagy filozófus szerzőről van szó. Pedig mégis kommentár szükségeltetik a mai olvasó számára a műveiben előforduló s a múlthoz kötődő számos név, tárgy, fogalom kapcsán, melyek valamikor közismertek lehettek, mára azonban feledésbe merültek legtöbbször számára.

Szakemberek előtt lehetnek ismeretesek például a divat régmúltjához tartozó ilyen kifejezések:

struflis nadrág és spencer

ponzsi-szoknya

vikler és krispin

sanzsán-harisnya

sottis-szoknya

Pejácsevics-nadrág.

Ki tudja manapság, hogy milyenek lehettek az alábbi fejedők:

pincskalap

Habig-kalap

csókakalap

Stanley-süveg?

Ez utóbbi alighanem a trópusi parafasisak, de milyen lehetett a

Mencsikoff-kabát és a

százgalléros?

Krúdy, a női világ mindentudója részletekbe menően ismerte a női divatot, sőt a ruházati anyagokat is, férfiolvasói viszont tanács-talanok ilyesmik olvastán:

millflőr-koszorúcskák

bombassinselyem

zsenília-függöny

tüllgangelé

galand (bokához kötés céljából).

Amikor Krúdy saját leleményű jelzőivel érzékeltet valamilyen férfiszőrzetet, mondjuk egy dugóhúzóbauszú csószről beszél, vagy egy nádercbajszú zsandárról, akkor világos, hogy miről van szó.

Amikor azonban a

Kolonics-bajuszról

vénuszkontyról

kakadúfrizuráról

Haynau-szakállról **

értekeznek, akkor még igen kevesen tudják manapság, hogy miképpen is festett a szóban forgó férfi, ill. női dísz.

Magyarázatot igényelnek a régi ételnevek is. Ki tudja ma, hogy mi volt

a Breselmayer-zsemle

a Komócsy-vesepecsenye

a Motesiczky-féle sonkapác?

A múlt játékeinak világából való rejtélyes kifejezések:

nasi-vasi játék

chemin de fer-túra

angén-játék
kártyakozák.

Akad műveiben néhány olyan szó, melyekről hozzávetőlegesen sem tudom, hogy mit jelentenek:

vexír-kép
gallér-reszelő
svalizsér
lutheránuscsoók.

Krúdy valóságos tudósa volt a tizenkilencedik század és a századforduló budapesti életének. A kor nagyrészt feledésbe merült szereplői, írók, politikusok, művészek, az arisztokrácia, az üzleti élet hírességei, nevezetes kokottok, bűnözők szerepelnek olykor írásaiban; neveiket a mai Krúdy-kiadások kommentálják. Magyarázatot igényelnek azonban az akkori Budapest – részben már eltűnt – épületei, mulatóhelyei is.

A múlt világhoz tartozó szavakon kívül akad egy-két sajátos Krúdy-szó is, melyek jelentése nem egészen világos, és melyek az értelmező szótárakban sem találhatók. A „böftök” szó még nem ilyen; nyilván a beefsteak magyarosított változata, mely igen helyénvaló például a böftökképző úr hasonlatban. Két különleges Krúdy-szó azonban hosszú ideig jelentett problémát számomra: a dalmos menyecskéről a napokban tudtam meg, hogy testes nőszemély. A töntörögni ige kb. álomittasan botorkáló járást jelenthet – gondolom.

Krúdy saját szavai kapcsán említhető néhány jellegzetes nyelvi pongyolasága is. A nyelvnek ez a nagy művésze olykor hanyagul bánik szerszámával – de sohasem döntő helyeken – mai nyelvi normáink szerint.

Talán öt-hat jellegzetes, többször előforduló hibát vettem észre: egy belsőleges fohással akarja elintézni nem-e jobban elszállt az örömmel minden órája az öreg hírlapíró érthetetlenül csóválta a fejét remélhetőleg, hogy (az utolsó csúnya szerkezet ma terjedőben).

Hanyag olykor ez az óriás, mint nem egy, a legnagyobbak közül.

Az írói nagyságot megjövendőlköző előjelek közé tartozik a szakmabeliek, a többi író véleménye is. A kortársak közül sokan felismerték Krúdy tehetségét, mégpedig olyan kiválóságok is, mint Ady, Móricz, Kosztolányi. Ahogy távolodunk Krúdy korától, egyre inkább elnémulnak az egyébként is szórványos (Veres Péter) fanyalgó, kicsinylő hangok.

Néhány vélemény-töredék a közelmúlt, ill. napjaink íróitól:

A kirabolt, magára hagyott magyarság ebben a században gazdagított egy életművel, amelyhez hasonló kevés van a világirodalomban. (Márai Sándor)

Karinthy Ferenc így ír naplójában:

Olyannak kellene lenni, mint Krúdy Gyula, aki mindent tudott – életről, irodalomról, nőkről, lovakról –, de semmiről se beszélt, hallgatott, élte a maga életét némi sértődött úrisággal, és közben megírta Krúdy Gyula összes műveit.

Kertész Imre egy sokatmondó megjegyzése szinte Krúdy világirodalmi helyét jelöli ki: „De nem születet percenként egy Proust, egy Kafka, egy Krúdy”.

* George Sbarceáról van szó. Igaz volna a nyelvzseni Lénárd Sándor véleménye: magyarra mindent le lehet fordítani, magyarról idegen nyelvre szinte semmit?

** Ez olyanféle volt, mint a Ho-so-minh-szakáll.